

**L'ALTA
CERDANYA
DESAPAREGUDA**

LES PYRÉNÉES-ORIENTALES

361 B - LA CERDAGNE FRANÇAISE. - VILLENEUVE-DES-ESCALDES. - VUE GÉNÉRALE

L'ALTA CERDANYA DESAPAREGUDA

Sandra Adam Auger

 efadós®

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Arxiu Comarcal de la Cerdanya

CONSELL COMARCAL
DE LA CERDANYA

L'ALTA CERDANYA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2019

© dels textos: Sandra Adam Auger

© del pròleg: Jean-Louis Blanchon

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Consell Comarcal de la Cerdanya
Arxiu Comarcal de la Cerdanya

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

Juan Buxareu Juncadella / ACCE – Fons Família Buxareu

Fotografia de la portadella:

Labouche Frères / Fons Mairie D'angoustrine

Acrònims:

AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)
ACCE (Arxiu Comarcal de la Cerdanya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

ISBN 978-84-17432-15-7

DL B 3430-2019

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

P. 6

PRÒLEG

Un llarg camí fins a la Cerdanya d'avui dia

P. 8

INTRODUCCIÓ

L'Alta Cerdanya, una terra marcada per la ratlla

P. 12

LA VALL DE QUEROL

Entre el coll del Pimorent i el Carlit

P. 54

LA SOLANA

Culte, salut i lleure

P. 108

LA CONCA DEL SEGRE

Als peus del Puigmal

P. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

UN LLARG CAMÍ FINS A LA Cerdanya D'AVUI DIA

Jean-Louis Blanchon, mestre jubilat i doctor en Història

La Cerdanya mai no va voler ser separada per una frontera. Fou la Història la que la hi va imposar. Des de fa dècades, els historiadors s'esforcen a buscar, entre antics documents, les similituds i les diferències d'aquesta trencadissa fruit de la bogeria de les persones.

Amb tres publicacions excepcionals, la Sandra ha triat una via diferent per il·lustrar la unitat cerdana amagada rere diferències aparents. Ha anat a trobar la gent. Els testimonis, els records, les confidències l'han apropada a la gent de muntanya rude i profundament lligada a la terra i a la llengua dels seus avantpassats. S'ha dedicat a reunir testimonis fotogràfics excepcionals. Ha pogut confirmar com

la frontera no va impedir l'evolució de la vida agrícola al mateix ritme als dos costats de la frontera. Ens guia a l'inici del segle xx quan a la Cerdanya va arribar la societat benestant que buscava els Pirineus més pintorescos o els esports d'hivern. Mentrestant, el cerdà es mantenia fidel al seu estil rural. Amb la seva sensibilitat, ha sabut trobar clixés que expliquen el camí recorregut fins a arribar a la Cerdanya dels nostres dies, de la Guingueta d'Ix fins a Font-romeu. A través de les imatges, ens explica l'evolució lingüística lligada a la implantació de l'escola i a l'arribada dels turistes. Amb la discreció d'una observadora meticulosa, en aquest volum ens desvela la transició progressiva de la força de l'Estat francès. El centralisme gal desplega en el territori duaners, gendarmes, mestres i maneres de fer a una Cerdanya que en un primer moment s'adapta a

l'orientació política imposada i que, més tard, l'accepta. L'existència de la ratlla s'accentua amb els amples de via, els uniformes diferents i els esdeveniments dramàtics de la derrota republicana del 1939. La Sandra ens descriu tots aquests detalls escrupolosament.

Malgrat les pressions polítiques externes, mai ha minvat l'obstinació cerdana per parlar el mateix llenguatge arquitectònic, tant en el món agrícola com civil o religiós. Es mantingué fins i tot durant el gran canvi que comportà el pas de la tracció animal a l'automòbil. És aquest mateix cerdà el que reconeixem en els tres volums de la Sandra, tant si és alumne com esportista, pagès o botiguer. Hi reconeixem l'orgull de l'autòcton conscient dels seus valors però tanmateix feliç de compartir-los amb el foraster que se li acosta. Obrir els llibres de la Sandra permet conscienciar-nos de tot el que la Cerdanya del 2019 deu als seus avantpassats per la tenacitat demostrada al llarg dels segles.

HENRI RAMONATYO / Fons HÉLÈNE MARTY RAMONATYO

Introducció

L'ALTA Cerdanya, UNA TERRA MARCADA PER LA RATLLA

Sandra Adam Auger, historiadora de l'art

Teniu a les vostres mans el tercer volum de la sèrie *La Cerdanya desapareguda*, dedicat, en aquest cas, a l'Alta Cerdanya. Aquest llibre és fruit de la recerca iniciada l'any 2015 que va portar a la publicació dels dos primers volums, dedicats a la Baixa Cerdanya, els anys 2016 i 2017.

L'edició de *La Cerdanya desapareguda: l'Alta Cerdanya* sorgeix amb la voluntat de completar la història gràfica de la comarca. En aquest llibre es recullen fotografies d'un total de 22 municipis i 39 pobles.

El llibre està dividit en tres capítols que representen tres parts diferenciades de la geografia de l'Alta Cerdanya

i que tenen la particularitat de ser limítrofs amb Puigcerdà. D'una banda, la vall de Querol, des d'Enveig fins a Portè i el coll del Pimorent passant per la Tor de Querol i Porta. De l'altra, la Solana, que inclou els municipis d'Ur, Estavar, Dorres, Angostrina, Targasona, Èguet, Font-romeu i Bolquera. I per últim, el tercer capítol, dedicat a la conca del riu Segre, que es desenvolupa des de la Guingueta d'Ix fins a Llo passant pels municipis de Palau de Cerdanya, Oceja, Vallcebollera, Naüja, Santa Llocaia, Er, Sallagosa, Llo i Eina. La majoria de les imatges són inèdites i s'acompanyen d'un text descriptiu que en determina la cronologia, la història i la localització.

Pel que fa a la procedència de les fotografies, ha estat fonamental la col·laboració de famílies de l'Alta Cerdanya que al llarg dels anys han conservat, entre

AUTOR: DESCONEGUT / FONS: MAIRIE D'ANGOUSTRINE

ANGOSTRINA

A la pàgina anterior, postal circulada el 1928 de l'entrada del poble d'Angostrina als anys deu del segle xx. A l'esquerra, el cafè, lloc de trobada per als veïns del poble. Aquest local ocupava una casa cantonera entre el carrer principal i l'actual camí de cal Monic.

LA FAMÍLIA CARRÈRE D'ODELLÓ

El 1926, Odelló tenia 78 cases. Eminentment rural, els veïns d'Odelló cultivaven els camps de la Ribera i venien llet de vaca als hotels on s'hostatjaven els estiuejants. A l'hivern enviaven la llet fins i tot a Perpinyà. En aquesta pàgina, la família Carrère, de ca l'Escluse, amb la carreta ben carregada el 1930.

AUTOR DESCONEGUT / FONTS HUGUETTE AUGER

calaixos de xifonier i caps de galetes, bocinets de la història de la nostra comarca. Entre les instantànies hi ha postals circulades però també fotografies d'àmbit familiar. Fons personals que avui veuen la llum en aquest recull, que no és exhaustiu però sí representatiu. Entre aquestes imatges de fons privats s'hi barregen fotografies conservades en arxius del país, com l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya i, evidentment, l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya.

Determinar l'autoria de les fotografies és sempre una tasca difícil, ja que rarament els hereus han conservat aquesta informació. Per aquest motiu m'agradaria retre un homenatge a aquells homes i dones, sovint anònims, que, curiosos per naturalesa, van immortalitzar moments i llocs excepcionals amb les seves càmeres. Gràcies a ells, avui podem reconstruir el trencaclosques de la memòria gràfica de la nostra comarca i és construïnt el passat que entenem el present.

Pel que fa a la cronologia, el llibre inclou fotografies, la majoria d'elles inèdites, des del 1870 fins als anys seixanta del segle xx, que representen més de cent anys d'història gràfica de l'Alta Cerdanya. Entre les 160 instantànies, hi trobareu onze albúmines del 1884 que reproduïxen vistes inèdites de diferents pobles de la Cerdanya.

Barrejades entre les imatges de caràcter urbà, hi trobareu instantànies de la vida quotidiana: les feines del camp, el culte, els transports, la indústria, les activitats de lleure, els cims, els restaurants i els hotels, però també s'hi representen instantànies dels grans esdeveniments de la història contemporània, com l'armistici de la Primera Guerra Mundial o l'èxode de republicans espanyols cap a França.

Amb aquest volum es completa, ara com ara, el recull gràfic de la Cerdanya, que busca convidar-vos a conèixer el patrimoni que conservem entre els carrers i les places dels nostres municipis. Us animo a descobrir els detalls que amaguen aquestes fotografies i a passejar amb el llibre a la mà pels racons on van viure els nostres avantpassats.

ENRIQUE MARTI PASCUAL / ACCE - Fons ENRIQUE MARTI PASCUAL

LA VALL DE QUEROL

Entre el coll del Pimorent i el Carlit

La vall de Querol té els cims més alts de la Cerdanya: cap al nord, el pic del Carlit (2.921 metres); al nord-oest, el pic de les Valletes (2.793 metres) i el de Fontfreda (2.738 metres). Al massís del Carlit neix el riu Querol, que s'obre pas entre la vall i avança cap a la plana cerdana per desembocar al riu Segre, prop del pont del Soler. En travessar la frontera, canvia d'administració i de nom. Esdevé el riu Aravó.

La vall de Querol fou un dels darrers indrets de la comarca a ser poblat. Fins al segle XIII era considerada una terra de conreus escassos amb un clima dur, amb molt de fred i poques hores de sol. Des d'aleshores, la vall s'anà poblant i es desenvolupà en l'àmbit agrícola gràcies a les bones pastures i a les activitats d'estraperlo, afavorides per la proximitat a la frontera amb Andorra i Espanya.

Durant el primer terç del segle XX, el desplaçament de funcionaris vinculats a l'estació internacional de la Tor de Querol-Enveig va provocar un augment notable de la demografia i la modificació urbanística d'alguns pobles de la zona, que van construir nous habitatges per a les famílies de ferroviaris i duaners.

CIMI (ED.) / Fons MARTÍ SOLÉ I RLA

ENVEIG

Sobre aquestes línies, postal d'Enveig, circulada el 1967, en què s'aprecia el campanar de l'església de Sant Serni. És un dels pobles amb el clima més temperat de la comarca. A principis de segle hi havia molts arbres fruiters. Està regat pel Canal Internacional de Puigcerdà, que es proveeix del Querol.

BALCÓ DE LA Cerdanya

Al costat, postal del 1900. Al fons, l'església parroquial d'Enveig, dedicada a sant Serni. A l'esquerra, una carreta amb els bous junyits circula per l'avinguda del Belvédère de Cerdagne. A la dreta, uns homes seuen al mur de contenció de la Route Nationale 20 mentre miren el fotògraf.

JUAN BERTRAN BERTRAN / Fons MARTÍ SOLÉ I RLA

JUAN BERTRAN.—PUIGCERDÀ.—B

Queridísima Carmen:
 Deceamos que con tu esposo
 nos vengas á buscar á las
 11 y 1/2 cuando quistes que
 nos paseemos por el lago que es
 en donde se encuentra la
 gente hasta

Meyta de Fransa, meytad d'Espanya.
 No hi ha altre terre com la Cerdanya.

la mira que se van a comer los forasteros
 3. CARRETERA ET IGLESIA DE EUVEIG (Cerdanya Francesa)
 Se despiden hasta luego con un abrazo muy
 affeta amiga Madravit